DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.18529073 ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

କାବ୍ୟ ଚେତନାର ବିଭା ଓ ବିଭୂତି: କବି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ସେନାପତି

ବଭ୍ରୁବାହନ ମହାପାତ୍ର

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

ଉତ୍ତର ଅଶୀ ଓଡ଼ିଆ କବିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେନାପତି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ ଜଣେ ଖ୍ୟାତିସିଦ୍ଧ କବି। ସମାଜ ଚେତନା, ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା,ପରିବେଶ ସଙ୍କଟ ତଥା ମିଥ୍‌ର ନବମୂଲ୍ୟାୟନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କ କବିତାର କଳା ବିଭବ ବେଶ୍ ସ୍ମରଣୀୟ। ସମକାଳୀନ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ଓ ଜୀବନଧାରାକୁ ସାର୍ଥକ କାବ୍ୟରୂପ ଦେବାରେ ତାଙ୍କ କୃତିତ୍ୱ ପ୍ରଶଂସନୀୟ। ମହୁମୁହାଣ, ଧୂଳି ବେଶ, ଅଲଗା ଅଯୋଧ୍ୟା, ପୂତନା, ଖେଳ ଛୁଟିର ଖରା, ପୁରାଣ ନଦୀ, ଗୋପଯାତ୍ରା, ପାପ ତୃଷ୍ଣା, ଭାଜ୍ୟ ଭାଜକ ଆଦି ତାଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କବିତା ସଂକଳନ। ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ କାବ୍ୟ ବିଭବ ଓ କବିତ୍ୱ କଳାର ବିଶ୍ଲେଷଣ କରାଯାଇଛି। ଯେକୌଣସି ସଫଳ ସାରସ୍ୱତ ସ୍ରଷ୍ଟାର ସମାଜ ମନସ୍କତା ଓ ଜୀବନ ସଂପ୍ରୀତି ହିଁ ତାର କାବ୍ୟ ଚେତନାକୁ ପରଖିବାର ଅସଲ ଚାବିକାଠି। କାରଣ ସମାଜ ଓ ଜୀବନକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି କବିତା ବଞ୍ଚି ପାରେନା କସ୍ମିନ କାଳେ। କବି କେଉଁ କଳ୍ପିତ ସ୍ୱର୍ଗ ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରିପାରେନା, ସେ ସର୍ବଦା ମେଦିନୀ ଦୃଷ୍ଟିସମ୍ପନ୍ନ। ସମାଜର ଭଲମନ୍ଦ ସୁଖ ସମସ୍ୟା ଓ ଜୀବନର ପ୍ରଗତି ଦୁର୍ଗତି କବିତାର ପ୍ରକୃତ ସମ୍ପତ୍ତି। ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ଯାତ୍ରାରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ସମାଜକୁ ଦେଖୁ, ମାତ୍ର କବିର ଦୁର୍ନିରୀକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟି ସମାଜର ଅଦୃଶ୍ୟ ସତ୍ୟକୁ ଦେଖି ଦେଖାଇ ଦିଏ। ସମାଜର ବିଶାଳ ସିନ୍ଧୁ ହିଁ କବି କଲମର ପ୍ରତୀକିତ ବିନ୍ଦୁ। କବି ତ୍ରିଲୋଚନ। ତାର କଳାତ୍ମକ ତୃତୀୟ ଚକ୍ଷୁ ଦୃଶ୍ୟ ଭିତରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ସତ୍ତାକୁ ନିରେଖିପାରେ। ଶିବଙ୍କ ପରି ଦୁନିଆର ଯାବତୀୟ ହଳାହଳକୁ ଆତ୍ମସ୍ଥ କରି କବି ଅମୃତ ପରଷିପାରେ, ଏହା ତାର କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ଓ ଚୈତ୍ତିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି। ଜୀବନ ଭିତରେ ହଜାର କ୍ଲେଶ ଓ କଲୁଷ ଥିଲେ ବି ସେ ଜୀବନକୁ ଭଲପାଏ, ତାକୁ ସୁଧାରିବାକୁ ପ୍ରାଚୋଦିତ କରେ। ନାଭି ନର୍କର ଅନ୍ଧାରୀ କୋଠରୀରେ ସେ ସ୍ୱର୍ଗର ନନ୍ଦନ ବନକୁ ବାଟ କଢାଏ। ସବୁ ଜରା ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଗ୍ଳାନିକୁ ଧୋଇ ଦେଇ ଆଶା ଆନନ୍ଦର ଦିଶା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ। ଏଇ ଜୀବନ ପ୍ରେମିକତା କବିର ମୌଳିକ କର୍ମ ଓ ଧର୍ମ। ସେନାପତି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ କବିତା ଏହି ନିରୁତା କବି କୌଳୀନ୍ୟର ଶାବ୍ଦିକ ଆଲବମ୍, ଯହିଁରେ ଜୀବନର ପ୍ରସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତ ଫଟୋଗ୍ରାଫ ଓ ସମାଜର ରଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗର ଜଳଛବି ଗଚ୍ଛିତ। ସେଠି ଅଯୋଧର ଅଲଗା ଦୃଶ୍ୟ ଦିଶେ, ମହୁର ମୁହାଣରେ ମଣିଷ ଭାସେ, ପୂତନା ପୂତି ନର୍କରୁ ମାତୃତ୍ୱର ବିଭୁତି ମାଖେ, ପାପ ତୃଷ୍ଣାରେ ଅତିଷ୍ଠ ମଣିଷ ପୁରାଣ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରି କଳା ଠାକୁରର ଧୂଳି ବେଶ ଦେଖେ ଓ ଗୋପର ଅଭିଯାତ୍ରୀ ହେବାକୁ କଦମ୍ ବଢାଏ। ବସ୍ତୁତଃ ସେନାପତିଙ୍କ କବିତା ଜୀଜୀବିଷାର ଗୀତ ଗାଏ, ସମାଜର ଚାଳିଶା ଶୁଣାଏ। ରାଜନୀତିର ଛକା ପଞ୍ଝା ଖେଳ ଦେଖାଏ। ସମ୍ବେଦନାରେ ଶୋଷିତ ନିପୀଡ଼ିତର ପିଠି ଥାପୁଡାଏ, Poetic Justisକୁ ବି ସମ୍ମାନ ଦିଏ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ:

ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ପୂତନା, ପକ୍ଷର୍ଶଲ୍ ବୋମା, ମଧବି, ଖଟିଖିଆ, କୁଷ୍ଠୀ, ଜଙ୍ଗଲ କ୍ଷୟ, ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷା, ଅଯୋଧ୍ୟା, ପାପ ତୃଷ୍ଣା, କ୍ଷମତା ଲୋଭ, ଶିଳ୍ପ ବିଭବ।

ଯୋଗାଯୋଗ : ପ୍ରଫେସର ବଭ୍ରୁବାହନ ମହାପାତ୍ର
ବିଭାଗ ମୁଖ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ ମହାରାଜା ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଦେଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ବାରିପଦା
Email : dr.babrubahanmahapatra123@gmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0009-1425-1269

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୧୪.୧୦.୨୦୨୫	୧୩.୧୧.୨୦୨୫	୨୬.୧୨.୨୦୨୫	୧.୦୧.୨୦୨୬

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ମହାପାତ୍ର, ବଭ୍ରୁବାହନ ; ୨୦୨୬। କାବ୍ୟ ଚେତନାର ବିଭା ଓ ବିଭୂତି: କବି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ସେନାପତି। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ୫; ପୃଷ୍ଠା :୧୬-୨୦।

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at : https://pracheenews.com/

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.18529073
Article No - BPP00373

ଚାଳିଶ ବର୍ଷର କାବ୍ୟିକ ଯାତ୍ରା ପଥରେ ସେନାପତି ବେଥକ୍ ବାଟ ଚାଲିଛନ୍ତି, ଉଜୁଡା ସଂସ୍କୃତିକୁ ସଜାଡ଼ିବାର ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି। ଚୁମାରେ ବୋମାକୁ ଡିଫ୍ୟୁଜ୍ କରିଛନ୍ତି, ନିରାଶ ମେଘରେ ଆଶାର ବର୍ଷା ବିନ୍ଦୁ ଝରାଇଛନ୍ତି। ଆଉ ଶବ୍ଦରେ ଶବ୍ଦରେ ଶୁଭଗତାର ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରିଛନ୍ତି। ମହିମ୍ନ ତାଙ୍କ କବିତାର ଭାବ ବିନ୍ୟାସ, ମନୋଜ୍ଞ ତାଙ୍କ ଭାଷାର କାନଭାସ। ବାସ୍ତବତାର ଚରା ଭୁଇଁରେ କୃତ୍ରିମତା ସେଠି ହାର୍ ମାନେ, ସଚ୍ଚା ପାଠକ କୁଷୀ କବିତାର ଧାଡ଼ି ଗୁଣୁଗୁଣାଉ ଥାଏ। ବିବାହ ନକରି ପୂତନା ଈଶ୍ୱର ପୁତ୍ରକୁ କୋଳେଇ ଧରେ ମାତୃତ୍ୱର ଉ ଳା ଆବେଗରେ। ଆଉ ଆତ୍ମ ଗର୍ବରେ କହେ-

"ଦେଖ ଦେଖ ସୀମନ୍ତିନୀ ମାନେ
ମୁଁ କେମିତି ମା ହେଲି
ଶୃଙ୍ଗାର ଓ ସଂଗମ ନଥାଇ
ବିନା ଶଙ୍ଖା, ବିନା ସିନ୍ଦୂରରେ" (୧)

ଉଆଁସ ରାତିରେ ଉଜାଲା, ଅଶୁଭ ଭିତରେ ଶୁଭ ଓ ପଙ୍କ ଭିତରେ ପଦ୍ମର ସୁଗନ୍ଧ ଖୋଜିବା ତ କବିସାର ସାର୍ଥକ ଅନ୍ୱେଷା, ଯାହା ସେନାପତି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ କଳାବୋଧରେ ଆକଳନ କରିହୁଏ। ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଓ ଖଟିଖିଆ ମଣିଷର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ସଂଘର୍ଷକୁ ମାପିବାର ନିପୁଣତା ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ କବିତାର ପୃଷ୍ଠାରେ ବେଶ୍ ପ୍ରତିଫଳିତ। କବି ଅନୁଭବିଛନ୍ତି ପଘା ବନ୍ଧା ବଳଦ ପରି ବଞ୍ଚୁଥିବା ମଣିଷର ଜଞ୍ଜାଳିକ ବେଦନାକୁ, ପଢିଛନ୍ତି ତାର ଭୋକର ଭୂଗୋଳକୁ ଓ ସାହୁକାରୀ ଶୋଷଣର ପୀଡାକୁ। ଅନୁରୂପ ଭାବେ ନାରୀ ନିର୍ଯାତନା, ଯୌତୁକ ଜୁଇର ଯାତନା, ଅବିବାହିତା କାଳୀ ଝିଅର ବିମର୍ଶ ଭାଗ୍ୟ ଓ ତାର ଅଭାବୀ ପିତାର ସ୍ୱପ୍ନଭଙ୍ଗ ନାଚାର ପଣକୁ। ତଥା ସମ୍ବେଦୀ କଲମ ମୁନରେ ଆଙ୍କିଛନ୍ତି ଚାକିରିଆ ନାରୀର କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ଦୁରବସ୍ଥାକୁ। ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସଭ୍ୟତାର ଚାକଚକ୍ୟ ଆଜି ଛଡାଇ ନେଇଛି ସ୍ୱଭାବ ସୁନ୍ଦର ପଲ୍ଲୀର ନିସର୍ଗ ଶୋଭା ଓ ଭାଇଚାରାକୁ। ଗାଁ ଗାଁ ରେ ମଦ ଭାଟି, କୁଜି ନେତାଙ୍କ କାରସାଦି। ମାଣବସା ଗୁରୁବାର, ନୂଆଖାଇ, ଦୋଳ ଯାତ, ପୂଜା ପାର୍ବଣ ସବୁ ଫିକା ପଡ଼ି ଯାଉଛି। ପାରମ୍ପରିକ ପଲ୍ଲୀ ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରା ଉଜୁଡି ଯିବାର କ୍ଷୋଭରେ କବି ଚେତନା ହୋଇଛି ମର୍ମାହତ। ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ, ନ୍ୟାୟ, ସାଧୁତା, ସଙ୍କୋଚତା ବଦଳରେ ହିଂସା, ଦ୍ୱେଷ ଗୋଷ୍ଠୀ କନ୍ଦଳରେ ପାରମ୍ପରିକ ପଲ୍ଲୀ ଜୀବନ ହୋଇଛି ପଙ୍କିଳ। ଏହି ଅବିସମ୍ବାଦିତ ବାସ୍ତବତାକୁ କବି ଅଣଦେଖା କରିନି। ବରଂ ସ୍ମୃତିର ଚଷମା କାଚରେ ସେ ଦେଖିଛନ୍ତି ଅତୀତ ପଲ୍ଲୀର ମାନଚିତ୍ରକୁ।

"ଦୁଶି ଯାଏ ମାମୁଁଘର ଗାଁ
ମାଇଲ ମାଇଲ ଧାନ କ୍ଷେତ
ଖଜୁରୀ ଓ ତାଳ ଗଛ
ଗାଈଆଳ ଟୋକାର
ବେତାଳ ଗୀତରେ
ଲଙ୍ଗଳା ପିଲାମାନେ
ଗଡୁ ଥାନ୍ତି ଧୂଳିରେ
ଧୂଳିଆ ହୋଇ
ଗହଳ ଦାଣ୍ଡରେ। "(୨)

ମାଆର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହାତର ସ୍ପର୍ଶରେ ଗାଁର ମାଟି ଘର ବି ଝଟକି ଉଠେ। ତାର କର୍ମଠ ହାତର ପରଶରେ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର, ଗାଈ ଗୁହାଳ, ଧାନ ଖଳା, ହାଣ୍ଡି ଶାଳ ସବୁଠି ସ୍ୱଚ୍ଛତା ଲହଡ଼ି ମାରେ। ତା' ହାତର ଯାଦୁକରୀ ଶକ୍ତିରେ ଜାତି ଜାତି ପିଠା, ତାର ଲୋରୀ ଗୀତ କୋଇଲିର କୁହୁ ପରି ମିଠା। ପଲ୍ଲୀରେ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ଶୈଶବର କଥା ମନେ ପକାଇ କବି କହନ୍ତି-

"ମୁଁ ଦେଖିଛି
କେମିତି ବାତଚକ୍ର ପରି
ଘର ଠୁ ବାଡ଼ି ଯାଏ ବୋଉ ଘୂରୁଥିଲା
ହାଣ୍ଡି ଶାଳ ଠୁ ଦହି ମୁହା ଯାଏ
ଗାଈ ଗୁହାଳ ଠୁ ଧାନ ଖଳା ଯାଏ
ସବୁଠି ବୁଲି ଯାଉଥିଲା ତାର ଚ ଳ ହାତ
ତା ପରଷ ପାଇ
ଝୋଟି ଚିତାରେ ଝଟକୁ ଥିଲା
ଘରର ମାଟି କାନ୍ଥ।" (୩)

ମିତ୍ରତାର ମଧୁ ପାତ୍ରରେ ବି ଥାଇ ପାରେ ବିଷ କୁମ୍ଭ। ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଆମର ସାମାଜିକ ଜୀବନ। ପ୍ରେମର ଉପହାର ବାକ୍ସରେ ବି ଥାଇପାରେ ବିଷଧର ସାପ। କିଏ ଭାବିପାରେ ଏ ଛଳନାର ଛଦ୍ମତାକୁ ? କ୍ଷମତା ଲୋଭର ନିଶା ଏତେ ଅମାନୁସିକ ହେବ ବୋଲି କିଏ ବା କଳନା କରିପାରେ ? ପାଟଣା ଗଡ଼ର ସେଇ ଲୋମ ଟାଙ୍କୁରା ଘଟଣା ଏବେ ବି ଜନମାନସରୁ ଲିଭି ପାରିନାହିଁ। ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ଅଧ୍ୟାପକ ଭିତରେ ଜହ୍ଲାଦଟିଏ ବସା ବାନ୍ଧି ଦୁଇଟି ନିଷ୍ପାପ ଦମ୍ପ ିର ସଂସାର ଉଜାଡି ଦେଲା। ଏହି ବାସ୍ତବ ଘଟଣାର ରୂପ ଦେଇଛନ୍ତି କବି ପାର୍ସଲ ବୋମା କବିତାରେ। ପୁଞ୍ଜିଲାଲ ନାମକ ସେ ନୃଶଂସ ଜାନୁଆର ଯିଏ

ଥିଲା ଏହି ଘଟଣାର ଖଳନାୟକ, ଏବେ ସେ ଜେଲରେ ସଜା କାଟୁଛି। (୪) ସେନାପତି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ ପୂତନା, ଜାରା ଶବର, ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା, ସୌମିତ୍ର ଆଦି କବିତା ପୁରାଣ ପ୍ରସଙ୍ଗିତ। ସେଗୁଡ଼ିକରେ ପୁରାଣ ଆଖ୍ୟାନର ପୁନରାବୃତ୍ତି ହୋଇ ନାହିଁ, ବରଂ ପୁରାଣ ଚରିତ୍ରର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍‌ଗିରିତ ଓ ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଚେତନା ସହ ସଂଯୋଜିତ। ତେଣୁ ପାଠକର ସବୁ ନକାରାତ୍ମକ ଭାବନାକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନକରି ପୂତନା ମାତୃତ୍ୱର ଗୌରବରେ ହୁଏ ଉଲ୍ଲସିତ। (୫) ସେହିପରି ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ପତ୍ନୀ ସୁଖ ବଞ୍ଚିତା ହେଲେ ହେଁ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ରାଧାଙ୍କ ପ୍ରତି କ୍ରୋଧ ବା କୁତ୍ସା ରଟନା କରି ନାହିଁ କିମ୍ବା କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ। ବରଂଚ ନିଜ ପତ୍ନୀକୁ ଦେଖି ଦେଖି ତାର ଆଦର ସୋହାଗ ମେ ।ଇବାକୁ ନିଜକୁ ଆଶ୍ୱସ୍ତ କରିଛି-

" ଏମିତି ବରଂ ଭଲ
ତୁମକୁ ମୁଁ ଦେଖୁଥାଏଁ ସବୁଦିନ
ଯୋଜନ ଦୂରରୁ
ଯେତେ ମୋର ଅଧିକାର, ସୋହାଗ
ମୋ ଭିତରେ ମାଟି ହୋଇ ଯାଉ
ସ୍ମୃତିର ଅଗଣାରେ ଖାଲି
ତୁଳସୀ ଗଛ ପରି
ତୁମକୁ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଉଡ଼ିଯାଉ ମୋର ପ୍ରାଣବାୟୁ।" (୬)

'ଅଲଗା ଅଯୋଧ୍ୟା' ସଂକଳନର ସୌମିତ୍ର କବିତାଟିରେ ରାମାୟଣର ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଚରିତ୍ରର ମନସ୍ତାପ ସ୍ୱାଭାବିକ। ଭ୍ରାତୃ ସେବାରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ସେ ଉ ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ହେଁ ନବ ବିବାହିତା ପତ୍ନୀ ପ୍ରତି କ'ଣ କମ୍ ଅବିଚାର କରିଛି ? ଯଦି ଭାଇର ସେବା କରିବାକୁ ସେ ରାମଙ୍କ ଅନୁଗମନ କରିବାର ଥିଲା, ତେବେ କାହିଁକି ବିବାହ କରି ଗୋଟିଏ ତରୁଣୀ ନାରୀର ଜୀବନ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଉଜାଡି ଦେଲା ? ଜଣେ ସାଧାରଣ ବିବାହିତ ଯୁବକ ପରି ପତ୍ନୀ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଦାୟିତ୍ୱବୋଧର ଏ ଅନୁସୂଚନା ବାସ୍ତବିକ ପ୍ରଶଂସନୀୟ:

"ଯଦି ମୋର ଆଗ୍ରହ ଥିଲା
ଏମିତି ନିର୍ନାରୀ ରହିବା
ତେବେ ଗୋଟେ ନିରୀହା ନାରୀ ଗଳାରେ ପଘା ପକେଇ
ବାନ୍ଧିବାର ନଥିଲା ଦାମ୍ପତ୍ୟର ଗୁହାଳରେ। " (୭)

ପୁରଣର ଚରିତ୍ର ବିନ୍ୟାସରେ ଏହି ଅଭିନବତ୍ୱ ହିଁ ସେନାପତିଙ୍କ କୃତିତ୍ୱ। ଧୂଳି ବେଶ ସଂକଳନର ମାଲୁଣୀ କବିତାଟି ମଧ୍ୟ ଲୋକ ମିଥ୍‌ର ମାଲ୍ୟାଣୀ ଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଭିନ୍ନ। ମାଲ୍ୟାଣୀ ଫୁଲ ତୋଳେ ମାଳା ଗୁନ୍ଥେ। ଫୁଲ ବିକି ପେଟ ପୋଷେ। ସେ ପୁଣି ସାଜେ ରାଜକୁମାର ଓ ରାଜ କୁମାରୀର ମିଳନ ମାଧ୍ୟମିକା। ଏ କବିତାରେ କିନ୍ତୁ ମାଲ୍ୟାଣୀ ଅନ୍ୟର ନୁହେଁ ନିଜର ଆତ୍ମସ ।କୁ ନିରେଖିଛି। ସାରା ଜୀବନ ଛୁ ି ସୂତାରେ ମାଳା ଗଢିଲି ସିନା, ମୋର ଜୀବନ ସ୍ୱପ୍ନ ଅଧୁରା ରହିଗଲା ବୋଲି ସେ ଅନୁଭବ କରିଛି। ଯଥା-

"ସାରା ଜୀବନ ବିତିଗଲା ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥି ଗୁନ୍ଥି
ଋତୁ ମାନେ ଆସିଲେ, ଗଲେ
କିଏ ସିଝେଇ ଦେଲା ଚମ
ତ କିଏ ଥରାଇ ଦେଲା ହାଡ଼
କିଏ ଭିଜେଇ ଦେଲା ଆଖି
ତ କିଏ ଝରେଇ ଦେଲା ସ୍ୱପ୍ନ
ଛୁ ିରେ ସୂତା ଭରୁ ଭରୁ ସରିଗଲା ସାରା ଜୀବନ। "(୮)

ସୀତାକାନ୍ତଙ୍କ ମାଷ୍ଟ୍ରାଣୀ କବିତା ପରି ଏଠି ଅନ୍ୟକୁ ଫୁଲରେ ସଜାଇ ମାଲୁଣୀ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଅସଜଡ଼ା କରି ଦେଇଛି। ମାଲୁଣୀର ଏ ମନସ୍ତ୍ୱ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ। ପରିବେଶ ପ୍ରଦୂଷଣ, ଅସୁରକ୍ଷିତ ବନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ହାହାକାର, କଳକାରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଜଙ୍ଗଲ କ୍ଷୟ ତଥା ଖଣି ଖାଦାନ ଖନନ ହେତୁ ଆଜି ଦେଖାଦେଇଥିବା ପାରିବେଶିକ ସଙ୍କଟ ସାଂପ୍ରତିକ କବିତାର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରସଙ୍ଗ। ବିଶ୍ୱର ଚିନ୍ତା ଶୀଳ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମାନେ ଏଥି ପାଇଁ ଉଦବେଗ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି। ଏ ଦିଗରେ ମଣିଷ ସଚେତନ ଓ ସଜାଗ ନହେଲେ ଆଗାମୀ ପୃଥିବୀ ଅପମୃତ୍ୟ ବରଣ କରିବ। ସୁତରାଂ ସମକାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ଚେତନାରେ ଏହାର ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରକଟିତ। କବି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ସେନାପତିଙ୍କ କବିତା ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଶେଷ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ। ବାଘର ମୃତ୍ୟୁ ଶୀର୍ଷକ କବିତାରେ କବି କୁହନ୍ତି :

"ଦିନ ଆସିବ
ଜଙ୍ଗଲ ଆଉ ନଥିବ ସେ ଜାଗାରେ
ସେଠି ଗୋଟେ ସୁନ୍ଦର ଅଟ୍ଟାଳିକା
ତୋଳି ସାରିଥିବ କିଏଜଣେ ବୈଶାଖୁ ଠିକାଦାର
ଆଉ ତାର ବୈଠକଖାନା କାନ୍ଥରେ ଝୁଲୁଥିବ
ବୁଢ଼ା ବାଘର କଟା ମୁଣ୍ଡ ଓ ଦେହର ଛାଲ।" (୯)

ପରିବେଶ ସଙ୍କଟର ଆଉ ଏକ ଦିଗ ଜଳ ପ୍ରଦୂଷଣ, ଭୂତଳ ଜଳର ଯାଚ୍ଛାତା ବ୍ୟବହାର ଓ ନଦୀ ନାଳ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର। ପିତୃ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଜଳ ତର୍ପଣ ପାଇଁ ବି ଆଗାମୀ ଦିନରେ ମୁନ୍ଦାଏ ଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ମିଳିବ କି ନା ସନ୍ଦେହ। 'ପାପତୃଷ୍ଣା' ସଙ୍କଳନର ନଦୀ ଖୋଜି ବାହାରିଲି କବିତାରେ କବି ସେନାପତି କଟାକ୍ଷପାତ କରି କହନ୍ତି-

" ଆଉ କିଛି ବର୍ଷ ପରେ
ନଦୀର ଛବି ଆଙ୍କିବାକୁ କହିଲେ
ଆମ ପିଲାଏ ଆଙ୍କିବେ
ମାଇଲ ମାଇଲ ବ୍ୟାପୀ ବାଲିର ଚିତ୍ର। "(୧୦)

ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ କବି ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ନାହାନ୍ତି। ତାଙ୍କର ଭାବନା ଆଗାମୀ ଦିନରେ ମଣିଷର ଏହି ଆତ୍ମଘାତୀ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବଦଳିବ, ପୁନଶ୍ଚ ସବୁଜିମାରେ ଲହରାଇତ ହେବ ବନ ଭୂମି, ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ମଣିଷ ଭିତରେ ମୈତ୍ରୀପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନରେ ହସି ଉଠିବ ଧରିତ୍ରୀ। ସେଇ ନୂତନ ସକାଳର ସୂଚନା ଦେଇ କବି ଲେଖିଛନ୍ତି-

"ଦେଖିବ ରୁହ
ଦିନେ ନା ଦିନେ
ମଣିଷ ପାଖକୁ ଫେରି ଆସିବେ ସମସ୍ତେ
ପଶୁ ପକ୍ଷୀ
କୀଟ ପତଙ୍ଗ
ଅପହୃତ ଝରଣାର ଜଳ
ମଣିଷ ଓଁ ରେ ଫୁଲ ଫଳ
ଅଜାଡି ଦେବାକୁ
ପୁଣି ଗହଳିଆ ହେବ ଜଙ୍ଗଲ ।" (୧୧)

ସବୁ ସଙ୍କଟ ଓ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ ବି ଦିନେ ଅବଶ୍ୟ ସୁଖ ସମୃଦ୍ଧି ଆସିବ, କବିର ଏହି ଆଶା ସ ।ରୀ ଆଶ୍ୱାସନା ହିଁ ମାନବ ସମାଜ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରେୟ ଓ ଶୁଭଂକର। କବି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ କବିତାରେ ନିହିତ ଏହି ଆଲୋକମୟ ଆଶାବାଦିତା ତାଙ୍କ ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିର ପରିଚାୟକ। ରାଜନୀତିକ ଦଳମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷମତା ଲଢେଇ ଓ ପାରିବା ପଣର ହୁଙ୍କାର ସହିତ ଧର୍ମକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଅଶୋଭନୀୟ କନ୍ଦଳ ସାଂପ୍ରତିକ ଭାରତୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଗୋଟିଏ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଦୁର୍ବଳତା। ଦେଶ ସେବା ପଛରେ ଥାଉ, ଶାସନ କ୍ଷମତା ହାତରେ ରହୁ। ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା ଆମ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ମନରୁ ନ ହଟିବା ଯାଏଁ ଦେଶର ଯଥାର୍ଥ ସୁଖ ସମୃଦ୍ଧି ଆଶା କରିବା ବିଡମ୍ୱନା ମାତ୍ର। ତେଣୁ ଦେଶ ହିତାର୍ଥେ କବି ରାଜନୀତିର ଗୋଳିଆ ପାଣିକୁ ପରିଷ୍କୃତ କରିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦିଏ। ପ୍ରଚଳିତ ରାଜନୀତିର କଳାଦାଗକୁ ଚିହ୍ନି ତା'ର ପର୍ଦ୍ଦାଫାସ କରେ। ସମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଦଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ରାଜନେତାଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ ଦିଏ। ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଭାରତରେ ରାମ ମନ୍ଦିର ବାବ୍ରୀ ମସଜିଦ ବିବାଦ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସ୍ମରଣୀୟ। ଅଲଗା ଅଯୋଧ୍ୟା ସଂକଳନର ବସ୍ତ୍ର ହରଣ କବିତାରେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ସେନାପତି କଟାକ୍ଷ କରି ଲେଖିଛନ୍ତି।

" ଯେଉଁ ଦିନ
ଈଶ୍ୱର ଆଲ୍ଲା
ଚୁଟି ଧରାଧରି ଓ ମୁଥ ମରାମରି ହୋଇ
ରାସ୍ତାରେ ଗଡ଼ିଲେ
ଏବଂ ଚେଲା ଚାମଚାମାନେ
ନିଜ ନିଜ ଲାଙ୍ଗୁଡରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ
ଦେଶକୁ ପୋଡ଼ିଲେ
ସେଦିନ ଦେଖାଗଲା
ସେଇ ବୃକ୍ଷର ଡାଳ ମାନଙ୍କରେ
ଝୁଲୁଛି କ୍ଲୀବ ଈଶ୍ୱରମାନଙ୍କର
ଅପହୃତ ଦାଢ଼ି ଓ କୌପୁନୀ।" (୧୨)

ଆଧୁନିକ କବି ବିବିଧ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତୀକ ମାଧ୍ୟମରେ ଜୀବନର ସାରସତ୍ୟକୁ ଆଙ୍କିବାରେ ଓସ୍ତାଦୀ ଦେଖାଇ ଆସିଛି। ଏହି ପ୍ରତୀକ ଧର୍ମୀ କାବ୍ୟ ବିନ୍ୟାସରେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ ଦକ୍ଷତା ମଧ୍ୟ ତାରିଫ ଯୋଗ୍ୟ। 'ଛାଞ୍ଚୁଣୀ' ଶୀର୍ଷକ କବିତାରେ କବି ସମାଜର ଯାବତୀୟ ଆବର୍ଜନା ଦୂର କରିବାରେ ନିଜକୁ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ କରି ଦେଉଥିବା ନିମ୍ନ ବର୍ଗର ଶ୍ରମଜୀବୀ ମଣିଷର ବ୍ୟଥା ଓ ବେଦନାକୁ ଦର୍ଶାଇ ଲେଖିଛନ୍ତି –

"ଦିନକୁ ଦିଥର
ତାକୁ ମଇଳା ଚାଟିବାକୁ ପଡ଼େ
ଥରେ ରାତି ପାହିଲେ
ଆଉ ଥରେ
ଫିକା ଗୋଧୂଳିରେ।
ଦିଅ ତାକୁ ସଂସାର ଯାକର ସବୁ ଆବର୍ଜନା
ଅନ୍ତର୍ଦାହ ରାତି ରାତି ଭୟ ଅନିଦ୍ରା
ଦିଅ
ତୁମ ଲୁହ ଲେଞ୍ଜରା

ମଲା ସ୍ୱପ୍ନର ଘା' ବକଳା
କାନି ପତେଇ
ସବୁ ତକ ଉଠାଇ ନେବ ସେ
ବିନା ସଙ୍କୋଚରେ
ଛିଡ଼ି ଛିଡ଼ି ମୁଣ୍ଡି ହେବା ଯାଏଁ । " (୧୩)

ଏଠାରେ ଛାଞ୍ଚୁଣୀ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତୀକଟି ଗରିବ ଶ୍ରମଜୀବୀର ଜୀବନ ଦୁଃଖକୁ ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜିତ କରେ। ଏଥିରୁ କବିଙ୍କ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ।

ଉପସଂହାର:

ଶିଳ୍ପ ବିଭବ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ସେନାପତି ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ କାବ୍ୟ ଭାଷା ସ୍ୱଚ୍ଛ, ସଶକ୍ତ, ପୁଣି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଆବେଗ ଧର୍ମୀ ଓ ସାଙ୍କେତିକ। ଶୈଳୀରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନା, ପ୍ରତୀକ, ଚିତ୍ରକଳ୍ପ ଓ ଲୋକୋକ୍ତିର ସମାବେଶ ପାଠକକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ଓ ଉଚ୍ଚାଟିତ କରିଥାଏ। କବିତା ପଙ୍କ୍ତିରେ ଶବ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥନ ଚାତୁରୀ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଚି ।କର୍ଷକ। ସମାଜର ବାସ୍ତବ ସତ୍ୟକୁ କାବ୍ୟ ରୂପ ଦେବାର ଶୈଳ୍ପିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ତହିଁରୁ ଆକଳନ କରିହୁଏ। ପୁନଶ୍ଚ ଦାଦନ, ବିସ୍ଥାପନ, ନାରୀ ନିପୀଡ଼ନ, ଦଳିତର ଜୀବନ ସମସ୍ୟା ପରି ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ କବିତାରେ ଉତ୍ଥାପନ କରି କବି ଆପଣାର ସାମାଜିକ ଦାୟବଦ୍ଧତାର ପ୍ରମାଣ ଦେଇଛନ୍ତି। ସର୍ବୋପରି ଗଭୀର ଜୀବନ ସଂପ୍ରୀତିରେ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀଙ୍କ ସାମଗ୍ରିକ କାବ୍ୟ ଚେତନା ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ପୂତନା, କାହାଣୀ, କଲ୍ୟାଣୀ ନଗର, କଟକ, ଷଷ୍ଠ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୧୭, ପୃ, ୧୦୫
୨. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ସ୍ମୃତି, ମହୁମୁହାଣ, ଅକ୍ଷର, କଲ୍ୟାଣୀ ନଗର, କଟକ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୦୬, ପୃ, ୬୯
୩. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ଲୁଡୁ ଖେଳୁଛି ବୋଉ- ପୁରାଣ ନଦୀ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ପବ୍ଲିକେଶନ୍ସ, ବାଲେଶ୍ୱର, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ, ୨୦୧୨, ପୃ, ୨୧
୪. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ପାର୍ସଲ ବୋମା- ଗୋପଯାତ୍ରା, ବ୍ଲାକ ଇଗଲସ୍ ବୁକ୍ସ, ୨୦୨୦, ପୃ, ୧୯
୫. ବି.ଦ୍ର: ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ପୂତନା, କାହାଣୀ, କଲ୍ୟାଣୀ ନଗର, କଟକ, ଷଷ୍ଠ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୧୭
୬. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା, ମହୁମୁହାଣ, ଅକ୍ଷର, କଲ୍ୟାଣୀ ନଗର, କଟକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୦୬, ପୃ, ୪୯
୭. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ସୌମିତ୍ର – ଅଲଗା ଅଯୋଧ୍ୟା, ଅକ୍ଷର, କଲ୍ୟାଣୀ ନଗର, କଟକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୦୮, ପୃ, ୬୮
୮. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ମାଲୁଣୀ- ଧୂଳି ବେଶ, କାହାଣୀ, କଲ୍ୟାଣୀ ନଗର, କଟକ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୯୯, ପୃ, ୪୯
୯. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ବାଘର ମୃତ୍ୟୁ- ଭାଜ୍ୟ ଭାଜକ, ଅଗ୍ରଦୂତ, ବାଙ୍କାବଜାର, କଟକ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୧୪, ପୃ, ୩୧
୧୦. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ନଦୀ ଖୋଜି ବାହାରିଲି- ପାପ ତୃଷ୍ଣା, ପ୍ରବାହ, ଗୋବିନ୍ଦ ପୁର, ଯାଜପୁର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୦୮, ପୃ, ୭୩
୧୧. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ନୂଆ ଯୁଦ୍ଧ- ପୁରାଣ ନଦୀ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ପବ୍ଲିକେସନ୍ସ, ବାଲେଶ୍ୱର, ୨୦୧୨, ପୃ, ୧୨
୧୨. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ବସ୍ତ୍ର ହରଣ- ଅଲଗା ଅଯୋଧ୍ୟା, ଅକ୍ଷର, କଲ୍ୟାଣୀ ନଗର, କଟକ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ, ୨୦୦୮, ପୃ, ୭୬
୧୩. ସେନାପତି, ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ କେଶରୀ, ଛାଞ୍ଚୁଣୀ- ଖେଳ ଛୁଟିର ଖରା, ପଶ୍ଚିମା ପବ୍ଲିକେସନ୍ସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୧୭, ପୃ, ୧୧-୧୨

❖ ❖ ❖

DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.18529094

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନାଟକ 'ପୁତ୍ରପୂଜା'ର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର

ସବିତାବାଳା ନାୟକ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର:

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ବ୍ୟାପକତା, ବିପରୀତ ଭାବ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଭୋଗବାଦ, ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାର୍ଥ, ଅହଂତାର ପରିଚାୟକ । ବ୍ୟାପକତା ଯୋଗବାଦ, ଅର୍ଥାତ୍ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ, ଚେତନତାର ପରିଚାୟକ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ସମସ୍ତ ଆସୁରିକ, ପାପ, ଅଧର୍ମର ଜନନୀ । ବିଶ୍ୱ ସମାଜରେ ଯା କିଛି ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟ, ତାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ପରିହାର, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟାପକତାର ସ୍ୱୀକାର । ଏହି ତତ୍ତ୍ୱହିଁ ସନାତନ ଧର୍ମର, ଆର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ଉଦ୍‌ଘୋଷ । ବିଶ୍ୱର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତି ମନୁ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଏହି ପଥାନୁଚାରୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସର୍ବଦା ଆର୍ଯ୍ୟ ଋଷିମାନେ ପ୍ରୟାସରତ । ପ୍ରଣିତ ହେଲା ବିଶ୍ୱ ସମ୍ବିଧାନ । ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍, ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ, ସର୍ବ ଭୂତେଷୁ ଆତ୍ମବତ୍, ପର ଦ୍ରବ୍ୟେଷୁ ଲୋଷ୍ଟ୍ରବତ୍, ପରଦାରେଷୁ ମାତୃବତ୍ ଭଳି ଅସଂଖ୍ୟ ବୈଦିକ ମୂଳ ମନ୍ତ୍ରମାନ ତହିଁରୁ ଝଙ୍କୃତ । ଏହି ସୂତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ଚେତନତା ସହ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି । ସଂଗୀତ, ନାଟକାଦି ଯା କିଛି ସୃଷ୍ଟ ସେମାନେ ଏହାର ପ୍ରଚାରାତ୍ମକ ସାଧନ ମାତ୍ର । ଯେଉଁ ସାଧନ ଏହା ପରିପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ ତାହା ସର୍ବ ଅଳଙ୍କାରାଭୂଷିତା ନିର୍ବସ୍ତ୍ରା ନାରୀ ସମ ଅଶୋଭନୀୟ, ପରିତ୍ୟକ୍ତା । ଯେଉଁ ସାଧକ, ସାଧନ ଏ ଦିଗ ପ୍ରତି ପ୍ରୟାସରତ ସେମାନେ ପ୍ରସଂଶନୀୟ । ଉକ୍ତ ପରିଭାଷାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଶ୍ରୀ ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତି 'ପୁତ୍ରପୂଜା' ନାଟକର ଅନ୍ତଃସ୍ୱରକୁ ଅନ୍ୱେଷଣ ପୂର୍ବକ ଅନୁଭବ କରିବା ଏହି ଅବତାରଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ:

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା, ପରିବର୍ତ୍ତନ, ବର୍ତ୍ତମାନ,ସମାଜ,ନାଟକ, ପୁତ୍ର, ଚେତନା, ସାମ୍ପ୍ରତିକ, ।

ପ୍ରସଙ୍ଗ:

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ନାଟକ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ମାରାତ୍ମକ ପରିଣାମ ତଥା ବ୍ୟାପକ ଚେତନତାର ଏକ ସରଳ ଉତ୍ତମ ପ୍ରଚାରାତ୍ମକ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇ ଆସିଛି । ମାନବ ମନ ରାଜ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ନୂତନ ଆଲୋକ ସଂଚାର କରିଛି । ତୁଳନାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନାଟକହିଁ ନବ ଚେତନାର ଧାରା ପ୍ରବାହର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ମାଧ୍ୟମ । ସମାଜ ସୁଧାରକ ଭାବେ ନାଟ୍ୟକାରମାନେ ନାଟକକୁ ପରମ ଅସ୍ତ୍ର ରୂପେ ତେଣୁ ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି । ସେଇ ନାଟ୍ୟକାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ହେଲେ ଅନ୍ୟତମ । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟ ଓ ଜୀବନକୁ ମଂଚ ଉପରେ ବେଶ୍ ଅଭିଜ୍ଞତାର ସହ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରି ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେବାରେ ତାଙ୍କର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଉଦ୍ୟମ ପ୍ରସଂଶନୀୟ । ସେ ଅଗଣିତ ସ'ଳ ନାଟକ, ଗୀତି ନାଟ୍ୟ, ଶିଶୁ ନାଟକ ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଆ

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ

Quick Response Code:

Available online at : https://pracheenews.com/

DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.18529094
Article No - BPP00374

ଯୋଗାଯୋଗ : ଡକ୍ଟର ସବିତାବାଳା ନାୟକ,
ସହକାରୀ ଅଧ୍ୟାପିକା (ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ),ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଜ୍ୟୋତି ବିହାର (ବୁର୍ଲା)
Email : nayaksabita89@gmail.com
ORCID ID : https://orcid.org/0009-0007-3823-9702

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୧୪.୧୦.୨୦୨୫	୧୩.୧୧.୨୦୨୫	୨୬.୧୨.୨୦୨୫	୧.୦୧.୨୦୨୬

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ନାୟକ, ସବିତାବାଳା; ୨୦୨୬ । ହମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନାଟକ 'ପୁତ୍ରପୂଜା'ର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର୍ । ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ । ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ଈ; ପୃଷ୍ଠା :୨୧-୨୪ ।

ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ନିଜର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଛନ୍ତି । ଏଥି ସକାଶେ ସେ ଅନେକ ସମ୍ମାନ ଓ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତତ୍ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୀର୍ଘ ଦୁଇ ଦଶନ୍ଧି ଧରି ସେ ଧାରାବାହିକ ଭାବେ 'ରଙ୍ଗମଂଚ' ନାମକ ଦୃଶ୍ୟ ଭିତ୍ତିକ ଭିଡିଓ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଆସୁଛନ୍ତି, ଯାହା ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ବୋଧହୁଏ ଆଉ କେହି କରି ନାହାନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ରଚିତ ନାଟକ ମଧ୍ୟରୁ 'ପୁତ୍ରପୂଜା' ନାଟକ ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ । ତେଣୁ ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସେହି ନାଟକ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛିଟା ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

'ପୁତ୍ରପୂଜା' ନାଟକରେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଖୁବ୍ ବଳିଷ୍ଠ ଓ ଶାଣିତ । ଏହି ନାଟକ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂଚନା ଦେଇ ସମାଜର ଏକ ହୀନମନ୍ୟତାର ରୂପକୁ ପରିପ୍ରକାଶ କରେ । ଆଜିକାଲି ମଣିଷ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର କରାଳ କବଳରେ ପଡ଼ି ନିଜ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ତଥା ସ୍ଥିତିକୁ ଅନାଦର କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏପରିକି ନିଜ ପିତା, ମାତାଙ୍କର ବର୍ଷ ବର୍ଷର ତ୍ୟାଗ, ସ୍ନେହ, ମମତା, ଶ୍ରମକୁ ତିଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ପୃଷ୍ଠପୋଷକଙ୍କ ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ କ୍ଷଣିକ ମଧ୍ୟରେ ଧୂଳିସାତ୍ କରିବାକୁ ଆଦୌ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରୁ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଧୁନିକ ଯୁବ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ରୂପେ ସଂକ୍ରମିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଏହିଭଳି ଏକ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି 'କୁମାର' । କୁମାରର ପିତା ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ ଜଣେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ସଚ୍ଚୋଟ ମଣିଷ । ପେଶାରେ ମୋହନ ଦାସ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ । ଯେତେ ସମସ୍ୟା ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରୁ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଆଦର୍ଶ, ନୀତି ଓ ଶିକ୍ଷା ବଳରେ ସେ ସମାଜର ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ବେଶ୍ ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇ ହଜାର ହଜାର ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ସମାଜରେ ନିଜର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ନିଜ ପୁଅ କୁମାରକୁ କୁପଥର ଯାତ୍ରୀ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ଖୁବ୍ ମର୍ମାହତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ତାକୁ ଭଲ ବାଟକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସାଜିଛନ୍ତି କୁମାରର ମାମୁଁ ଅଶୋକ । ମା ଯଶୋଦା ଏହା ଦେଖି, ତାର କୁ-ପରିଣାମ ଜାଣି ଗାନ୍ଧାରୀ ସମ ପୁତ୍ର ମୋହରେ ଚୁପ୍ ରହିଛନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ କୁମାର ମଦ୍ୟପାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଶାନ୍ତି, ସମ୍ମାନରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିଛି, ବାପା ମାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଅସହ୍ୟ ହୋଇଛି ।

କୁମାରକୁ କୌଶଳ କ୍ରମେ ରାଜନୀତିର ଭଙ୍ଗା ଗଢ଼ା ଖେଳ ଭିତରକୁ ଠେଲି ଦେଇଛି ଶକୁନି ମାମୁଁ ଅଶୋକ । ପଶିବାର ସିନା ରାସ୍ତା ଅଛି ତହିଁରେ କିନ୍ତୁ ବାହାରିବା ବାଟ ଆଦୌ ନାହିଁ । ଚାଟୁ କଥା କହି ମଦ ପିଇବା ଶିଖାଇଛି, କଲମ ବଦଳରେ ଭୁଜାଲି ଧରିବା ଶିଖାଇଛି, ପାର୍ଟି ଅଫିସର ମେମ୍ବର କରାଇଛି । ଏହି ସବୁ ଘଟଣାବଳୀକୁ ନାଟ୍ୟକାର ବେଶ୍ ଜୀବନ୍ତ ଓ ବାସ୍ତବଧର୍ମୀ ସଂଳାପ ଜରିଆରେ ପାଠକ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି ।

କୁମାର- ମାମୁଁ ମୁଁ କଲମଟା ଭୁଲିଗଲି ।

ଅଶୋକ- ବେଶ୍ କରିଛୁ । ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଏଥର କଲମକୁ ଭୁଲିଯା । ଏଥର ଆଉ କଲମର ଆବଶ୍ୟକତା

ପଡ଼ିବନି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସିନା କଲମ ଦରକାର । ତୁ ପରା ଛାତ୍ରନେତା ହେବାକୁ ଯାଉଛୁ । ତୋର

କଲମରେ କଣ ହେବ ? ହଁ ଯଦି ପାରୁଛୁ ଭୁଜାଲି ଗୋଟେ ସାଙ୍ଗରେ ଧରିଥା । (ପୁତ୍ରପୂଜା, ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର)

ଅଶୋକର କୁବୁଦ୍ଧିଠାରୁ କୁମାରକୁ ବଂଚାଇବା ପାଇଁ ଏବଂ ସାଙ୍ଗ ଦୋଷ ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ କେତେ ଜାଗାକୁ ବଦଳି ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ, କିନ୍ତୁ କିଛି ଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ପ୍ରଚାରକ ମାମୁଁ ଅଶୋକ ଛାଇ ପରି ତାର ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ କରିଛି, ତାକୁ ପଙ୍କିଳ ଗର୍ଭରେ ଜାକି ମାରିବାକୁ । ସମୟ କ୍ରମେ ବାପାଙ୍କ ସାମନାରେ ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରୁ ନ ଥିବା କୁମାର ବ୍ୟୋମକେଶଙ୍କୁ ପ୍ରତି କଥାରେ ଅସମ୍ମାନ କରିବାକୁ ପଛେଇ ନାହିଁ । ଇଲେକ୍ସନ୍‌ରେ ଜିତିଗଲା ପରେ ଭୁଜାଲି, ମଦ, ଡ୍ରଗ୍ସ, ପୁଲିସ୍ ଗଣ୍ଡଗୋଳରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ କଲେଜରୁ ରେଷ୍ଟ୍ରିକେଟ୍ ହୋଇଛି । ଶେଷକୁ ନିଜ ବାପା ସ୍କୁଲ ଅଫିସ୍‌ର ଚାବି ଚୋରି କରି ବୋର୍ଡ ପରୀକ୍ଷାର କୋଶ୍ଚେନ୍ ପେପର୍ ଚୋରି କରି ସହରସାରା ବିକ୍ରୀ କରିଛି । ଫଳତଃ ବାପା ବ୍ୟୋମକେଶ ଜେଲ ଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିବାଦୀ ମା ଯଶୋଦାକୁ ପେଲି ମୁଣ୍ଡ ଫଟାଇଛି । ଯଶୋଦାଙ୍କ ସେବା ଶୁଶ୍ରୁଷା କରୁଥିବା ଝିଅ ଇତିକୁ ରେପ୍ କରି ନେସନାଲ୍ ହାଇୱେ ପୋଲ ତଳକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଛି । ପୁତ୍ରର ଏପରି ଘୃଣିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ ନିଜେ ଯାଇ କୋଟରେ ନିଜ ପୁଅ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ପୁଲିସ୍ ସତ୍ୟକୁ ଧରି କୁମାରକୁ

ଜେଲ ପଠାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅଧୁନା ଭ୍ରଷ୍ଟ ରାଜନେତା ଏମ୍.ପି., ଏମ୍. ଏଲ.ଏ.ମାନଙ୍କୁ ହାତକରି କୁମାର ଅକ୍ଲେଶରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଖଲାସ୍ ହୋଇଛି । ଘରକୁ ଫେରି ବାପାଙ୍କୁ ଗୋଇଠା ମାରି କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ କରିଛି । ପୁତ୍ର କୁମାରର ଅସହ୍ୟ ଅମାନୁଷିକତା ଦେଖି ଶେଷରେ ମା ଯଶୋଦା ନିଜେ ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି କୁମାରର ମଦରେ ବିଷ ମିଶାଇ ତାକୁ ମାରିଦେବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ପରିଣତି ହୁଏ ଓଲଟା । ସମାଜର କଳଙ୍କରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ ନିଜେ ବିଷ ପିଇଛନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ମଦ୍ୟପାନ ସମାଜରେ କି ପ୍ରକାର ଧ୍ୱଂସଲୀଳା କରି ଚାଲିଛି, କି ପ୍ରକାର କୁପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି, ଏହାଦ୍ୱାରା ପରିବାରମାନ କିପରି ଛାରଖାର ହେଉଛି, ପିତାମାତାଙ୍କର ବର୍ଷ ବର୍ଷର ସ୍ୱପ୍ନ ଧୂଳିସାତ୍ ହେଉଛି, ସମାଜରେ ଅରାଜକତା, ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର, ନାରୀ ବଳାତ୍କାର ବଢ଼ି ଚାଲିଛି, ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣାବଳୀକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ନାଟ୍ୟକାର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନାଟକ 'ପୁତ୍ରପୂଜା' ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଛି । ସମାଜର ଏହି ଉତ୍କଟ ବ୍ୟାଧିକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ପାଠକମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଜୀବନ୍ତ ଭାବେ ଉପସ୍ଥାପନ କରା ଯାଇଛି । ବେଳହୁଁ ସାବଧାନ ନ ହେଲେ କିପରି ଭୟଙ୍କର ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବ, ନାଟ୍ୟକାର ତାହାର ନମୂନା ଦେଇ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ସଚେତନ କରିଛନ୍ତି ।

ଏଥିରେ ସମୁଦାୟ ୪ଗୋଟି ଦୃଶ୍ୟ, ୭ ଗୋଟି ଚରିତ୍ରକୁ ନେଇ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ କଥାବସ୍ତୁର ପରିକଳ୍ପନା କରା ଯାଇଛି । ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ ନାଟକର ନାୟକ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ପୁତ୍ର କୁମାର ଖଳନାୟକ ସାଜିଛି । ମା ଯଶୋଦା ଏକ ପତି ପରାୟଣା ତଥା ପୁତ୍ରମୋହ ଯୁକ୍ତା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଶୀଳା ନାରୀ ଚରିତ୍ର, ଯାହା ସମାଜର ପ୍ରତି ମା'କୁ ସୂଚିତ କରୁଛି । ଇତିହାସ, ପୁରାଣ ପରି ମାମୁଁ ଅଶୋକ ଅନ୍ୟ ଏକ ଖଳନାୟକ ଚରିତ୍ର, ଯେ ମହାଭାରତର ଶକୁନି ଚରିତ୍ରର ରୂପାୟନ ମାତ୍ର । ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହି ଚାରି ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେହିଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଟକର କଥାବସ୍ତୁଟି ଗତିଶୀଳ ହୋଇଛି । ସନାତନ, ଇତି, ସତ୍ୟ, ମିଶ୍ର ନାଟକର ଗୌଣ ଚରିତ୍ର । ଏହି ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ନାଟକରେ ମାନ, ଅପମାନ, ଘୃଣା, ଚକ୍ରାନ୍ତ, ଧର୍ଷଣ, ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଉପଜ ଦୁର୍ଗୁଣାଦିର ଅବତାରଣା କରା ଯାଇଛି ।

'ପୁତ୍ରପୂଜା' ନାଟକର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଲା ଏହାର ସଂଳାପ । ପାରିବାରିକ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରୁହିଁ ଏହାର ସଂଳାପମାନ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଏଥିରେ ପିତାମାତାଙ୍କ ଲାଳନ ପାଳନକୁ ହାଲୁକା ବ୍ୟଙ୍ଗର ସ୍ପର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି, ଯାହା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଚିନ୍ତିତ, ବିଚାର କରିବାରେ ବେଶ୍ ସଫଳ ହୋଇଛି । ପୁତ୍ର ମୋହ କିପରି ପିତାମାତାଙ୍କୁ ପାଗଳ କରିଦିଏ, ପୂଜା, ବ୍ରତ, ଉପବାସକୁ ପ୍ରେରିତ କରେ, ପେଟରୁ ଦାନା କାଟି ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ କରେ ମାଁ; ହେଲେ ସେହି ପୁଅ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କେତେ ଅନୁତପ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ, ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିଫଳନ ନାଟକରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ ଓ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ହୋଇଛି । ଯଥା-

ବ୍ୟୋମକେଶ- ତମର ମନେ ଅଛି ଯଶୋଦା, ଯେଉଁଦିନ ଶତ୍ରୁରାନାହକ କହିଗଲା ତମର ଝିଅଟିଏ ହବ, ତମେ ସେ ଦିନ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ଖାଇ ନ ଥିଲ, ବେଶ୍ କିଛିଦିନ ଦୁଃଖରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାକିଲ । ଶେଷରେ ଠାକୁରେ ତମ ଡାକ ଶୁଣିଲେ । କାର୍ତ୍ତିକେଶ୍ୱର ବ୍ରତ କରି କୁମାର ଭଳି ସୁନ୍ଦର ପୁତ୍ର, ପୁଣି ଗାନ୍ଧୀ ଜୟନ୍ତୀରେ ପାଇଲ । ମନ ତମର ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଏବେ ଭାବୁଛି, ଶତ୍ରୁରା ନାହକର କଥାଟା ସତ ହୋଇଥାନ୍ତା କି ? (ପୁତ୍ରପୂଜା,ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର) । ଏହି ନାଟକରେ ପାତ୍ରୋପଯୋଗୀ ଜୀବନଧର୍ମୀ ସଂଳାପ ନାଟକକୁ ବେଶ୍ ଆବେଗଧର୍ମୀ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଛି ।

ସମସାମୟିକ ଜୀବନ ବୃତ୍ତରୁ ଯେଉଁ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଂଚ ଉପରକୁ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ସଂଘର୍ଷ ଜନିତ ଅସ୍ଥିର ମାନସିକତାର ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ- ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମା ଜୀବନର ସାଧାରଣ ଆବଶ୍ୟକତା ତ୍ୟାଗ କରିଛି, କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରିଛି, ପୁତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୋଷକୁ ସୁରକ୍ଷା କବଚ ସାଜିଛି, ସେହି ମା ପୁଅକୁ ବିଷ ଦେବା ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛି । ଅପରୋକ୍ଷେ ଯେଉଁ ବାପା ଜୀବନ ସାରା ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶରେ ଚଳି ଆସିଛି, କଦାପି ଅନ୍ୟାୟ ଅନୀତିକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇ ନାହିଁ ମା ଯଶୋଦାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେହି ଆଦର୍ଶବାଦୀ ପିତା ବ୍ୟୋମକେଶଙ୍କ ହାତ ନିଜ ପୁତ୍ରକୁ ବିଷ ଦେବାରେ ଥରି ଉଠିଛି । ତାଙ୍କ ପିତୃତ୍ୱ ମନ ବିଦ୍ରୋହ କରିଛି । ନିଜ ଜନ୍ମ କଲା ପୁଅକୁ ବିଷ ଦେଇ ମାରିଦେବାଠାରୁ ନିଜେ ବିଷତକ ପିଇ ଦେବାକୁ ସେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମନେ କରିଛନ୍ତି । ମଣିଷ ମନରେ ଉଠୁଥିବା ଏ ପ୍ରକାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସାଧାରଣ ଏବଂ ଅତି ରୋଚକ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ

ଭାବେ ଲେଖକ ଦର୍ଶକ ସମ୍ମୁଖେ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ଏପରି କ୍ରିୟା ଦୋଷୀ ହୃଦୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆଲୋକ ପ୍ରକାଶିତ କରିଥାଏ । ତାହା ହୋଇଛି ମଧ୍ୟ । କୁମାର ମନରେ ଭଲ ମନ୍ଦର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଉପୁଜିଛି । ସେ ନିଜ ଭୁଲ ବୁଝି ପାରିଛି । ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ମଧ୍ୟ କରିଛି । କିନ୍ତୁ ନେଡ଼ିଗୁଡ଼ କହୁଣୀକୁବହି ସାରିଛି । ଏ ସବୁ ପାଇଁ କୁମାର ଅଶୋକ ମାମୁଁଙ୍କୁ ଦାୟୀ କରି ଶେଷ ଉକ୍ତି କହିଛି- "ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ଉଚିତଥିଲା ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥମ ପରୀକ୍ଷା ଶକୁନି ଉପରେ କରିବା ।" କୁମାରର ଏହି ଉକ୍ତି ସମାଜକୁ ତଥାକଥିତ ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ଏକ ଶିକ୍ଷଣ ଆହ୍ୱାନ କରିଛି । ରୋଗାରମ୍ଭ କାଳୁ ପ୍ରତିବିଧାନର ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପର ଅବସର ଅନାବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ।

ଉପସଂହାର:

ସାରାଂଶ ଭାବେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ର ଜଣେ ସମାଜ ସଚେତକ ନାଟ୍ୟସ୍ରଷ୍ଟା । ଆଜିର ମଣିଷ ଆସୁରିକ ଗୁଣମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ି ଦୈବୀ ଗୁଣ, ମାନବୀୟତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ତିଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ରାକ୍ଷସର କରାଳ କବଳରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟାପକତାକୁ ଅନାଦର କରି ନିଜେ ତଥା ସମାଜକୁ ଅଧୋଗତି ସମ୍ପନ୍ନ କରୁଛି ଏବଂ ଅଯାଚିତ ପ୍ରଳୟକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି, ତାହା ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ନାଟକରେ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି । ନିଜର ସେହି ଆହତ ଭାବଧାରାକୁ ତାଙ୍କ ନାଟକ ମାଧ୍ୟମରେ ପାଠକ, ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀରେ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଆଶା ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି, ଦେବପୁତ୍ର ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ହୃଦୟର କେଉଁ କୋଣରେ ବିନ୍ଦୁଟିଏ ହୋଇ ଦେବତ୍ୱ ବଂଚି ରହିଥିବ । ତାହା ଯଦି ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ ତେବେ ଆବର୍ଜନା ଯେତେ ବିଶାଳ ହେଉ ପଛେ ସାମାନ୍ୟ ଦେବାଗ୍ନି କଣିକା ସେ ସବୁକୁ ଧ୍ୱଂସସ୍ତୁପ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ । ଏହି ମହାନ ବାର୍ତ୍ତା ଜନ ସମାଜକୁ, ଆଜିର ଅନ୍ଧ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଗାନ୍ଧାରୀ ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ବେଳହୁଁ ସଚେତନ ଓ ସାବଧାନ ହେବା ପାଇଁ ତଥା ସମୟାନୁସାର ବିହିତ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ କାକୁସ୍ଥ ନ ହୋଇ ତାଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏକ ଉତ୍ତମ ସମାଜୋପଯୋଗୀ ମଣିଷ ଭାବେ ଗଠନ କରିବାକୁ ସତର୍କ କରିବ । ଏହାହିଁ ନାଟକ 'ପୁତ୍ରପୂଜା'ର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ:

୧. ନାରାୟଣ ଶତପଥୀ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଓ ନାଟ୍ୟକାର ,୧୯୬୪ ।

୨. ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ,(୧୮୦୩-୧୯୨୦)୧୯୬୪ ।

୩. ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାସ,ନାଟକର ବିଚାର ,୧୯୫୨ ।

୪. ଡ. ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ ,ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଐତିହାସିକ ବିବର୍ତ୍ତନ (ପ୍ରଥମ ଭାଗ),ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ -୨୦୨୩ ।

୫. ଡ. ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ , ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଐତିହାସିକ ବିବର୍ତ୍ତନ (ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ),ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ -୨୦୨୩ ।

୬. ଡ. ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ରୂପ ବିଭବ,୧୯୮୦ ।

୭. ଡ. ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ବିକାଶଧାରା,୧୯୮୧ ।

୮. ଶ୍ରୀ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାସ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ,୧୯୮୧ ।

❖ ❖ ❖

Suvadarsini. BPP (2026)11: X | ପ୍ରାଚୀ ପତ୍ରିକା
ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ | ମୁକ୍ତ ପ୍ରବେଶ
DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.18529128
ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିପ୍ଳବର ସ୍ୱର : ନାଟକ ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ

ସ୍ନିଗ୍ଧା ଶୁଭଦର୍ଶିନୀ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର :

'ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ' ନାଟକଟି ନାଟ୍ୟକାର ମନୋରଞ୍ଜନ ଦାସଙ୍କ ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ନାଟକ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ। ନାଟକରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ପରମ୍ପରା ବିରୁଦ୍ଧ ମାନସିକତା ରହିଛି ନାୟକ ସନାତନଠାରେ। ସନାତନ ଓ ସୁଚେତା ଦୁହେଁ ହେଉଛନ୍ତି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜ ବିରୋଧୀ ଚରିତ୍ର। 'ଶୃଣନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱେ ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ' ଆର୍ଯ୍ୟ ଋଷିଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ ନିର୍ଗତ ଏହି ଉଦାରବାଣୀ ଦ୍ୱାରା ନାଟ୍ୟକାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଏ ନାଟକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି। ସନାତନ ସୁଚେତା, ନିର୍ମଳା, ବିମଳବାବୁ ଏବଂ ଏସ୍.ଏସ୍.ଏମ୍ ଚରିତ୍ର ଆଦି ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ଚରିତ୍ର ଅଟନ୍ତି। ଏପରିକି ନାଟକରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ରେଳ ଷ୍ଟେସନ୍, ରେଳ ଧାରଣା ଏବଂ ରେଳଗାଡ଼ି ସବୁଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ କରି ମନୋରଞ୍ଜନ ଦାସ ନିଜ ନାଟକରେ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି। ଆଜିର ଯୁଗରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଦରକାର, ଉନ୍ନତ ସମାଜ ଆଉ ସାମାଜି ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦରକାର। କିନ୍ତୁ କେହି ହେଲେ ପ୍ରାଚୀନର ଅବଧାରଣାଠାରୁ ବଦଳାଇବାର କ୍ଷମତା ରଖନ୍ତି ନାହିଁ। ଯାହା ଚଳି ଆସୁଛି ସେଥିରେ ନିଜକୁ ଖାପ ଖୁଆଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି। ନିଜେ କିଛି ବଦଳାଇବାକୁ କିମ୍ବା ନୂଆ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ନାହିଁ। ସନାତନ ଓ ସୁଚେତା ସବୁ କିଛି ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ ନୂଆ ଗଢ଼ିବାରେ ବିଶ୍ୱାସୀ। କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ରାସ୍ତାଯେ ବହୁ କଣ୍ଟକିତ। ତାହା ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ' ନାଟକରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :

ଚରିତ୍ରଚର୍ଯ୍ୟା, ଟେଲିଗ୍ରାଫିକ୍, ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା, ଏଷ୍ଟାବ୍ଲିଶ୍‌ମେ୍, ବୈପ୍ଳବିକ, ପୋକଖିଆ, ମଞ୍ଚକୌଶଳ, ରେଳଧାରଣା ଇତ୍ୟାଦି।

ପ୍ରସଙ୍ଗ :

ପ୍ରକୃତି ଜଗତରେ ଋତୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରି ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତାବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା। ମାତ୍ର ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆପେ ଆପେ ହୁଏ ନାହିଁ। ଏହାରି ପଛରେ କିଛି ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ହାତଥାଏ। ଶହଶହ ବର୍ଷ ଧରି ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ଚଳଣି, ପରମ୍ପରା ଓ ବିଶ୍ୱାସବୋଧ ଏମାନଙ୍କୁ ଅତିଷ୍ଠ କରେ। ତେଣୁ ସେମାନେ ତାହାର ନକରାତ୍ମକ ଦିଗ ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ତା' ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦିଅନ୍ତି ବୈପ୍ଳବିକ ଆହ୍ୱାନ। ଏହି ଅନୁକ୍ରମରେ ନାଟ୍ୟକାର ମନୋରଞ୍ଜନ ଦାସଙ୍କ 'ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ' ନାଟକର ପରିଚର୍ଚ୍ଚା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ମନେହୁଏ। ଯେଉଁଠି ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାଟ୍ୟ ନାୟକ ସନାତନର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଓ ବୈପ୍ଳବିକ ସ୍ୱର ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ। ନାଟ୍ୟକାର ମନୋରଞ୍ଜନ ନବନାଟ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ
Quick Response Code:
Available online at : https://pracheenews.com/
DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.18529128
Article No - BPP00375

ଯୋଗାଯୋଗ :
ଡ଼କ୍ଟର ସ୍ନିଗ୍ଧା ଶୁଭଦର୍ଶିନୀ, ଅଧ୍ୟାପିକା,
ରମାଦେବୀ ମହିଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ
Email : snigdharakhi4u@gmail.com
ORCID ID : https://orcid.org/0009-0008-6979-0465

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୧୪.୧୦.୨୦୨୫	୧୩.୧୧.୨୦୨୫	୨୬.୧୨.୨୦୨୫	୧.୦୧.୨୦୨୬

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ଶୁଭଦର୍ଶିନୀ, ସ୍ନିଗ୍ଧା; ୨୦୨୬। ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିପ୍ଳବର ସ୍ୱର : ନାଟକ ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ। ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ଓ; ପୃଷ୍ଠା : ୨୫-୨୯।

ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ ସୂତ୍ରଧର। ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ବିଷୟବସ୍ତୁ, ମଞ୍ଚକୌଶଳ, ଚରିତ୍ରଚର୍ଯ୍ୟା, ସଂଳାପ ତଥା ଲୋକନାଟକ ଶୈଳୀର ନୂତନ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ ପ୍ରୟୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ। ସହରି ସଭ୍ୟତା ଓ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ମଣିଷର ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଢଙ୍ଗରେ ପରିବେଷଣ କରିବାରେ ତାଙ୍କର କୃତିତ୍ୱ ଅନବଦ୍ୟ।

ସାଂପ୍ରତିକ ମନୁଷ୍ୟର ହତାଶା, ବ୍ୟର୍ଥତା, ନିଃସଙ୍ଗତାବୋଧ ଓ ଯୌନ ଜ୍ୱଳନକୁ ସେ ଚମତ୍କାର ନାଟ୍ୟରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। ମଣିଷର ଅର୍ନ୍ତଦାହକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନର ମନଗହନର ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱରୂପକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଛନ୍ତି।

ପାରମ୍ପରିକ ରୀତିରେ ନାଟକ ଲେଖି ସେ ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକ ଓ ଦର୍ଶକ ଦରବାରରେ ପରିଚିତି ହାସଲ କରିଥିଲେ। ରାତ୍ରି, ଯୌବନ, ଅଗଷ୍ଟ ନଅ, ବଳ୍ପି ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୃତି ନାଟକ ଏହାର ପ୍ରମାଣ। ମାତ୍ର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେ ନୂତନ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ ନାଟକ ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ମାଇଲଖୁଣ୍ଟ ରୂପେ ଚିହ୍ନିତ ହେଲେ। ତାଙ୍କର ଆଗାମୀ, ଅବରୋଧ, ବନହଂସୀ, କାଠଘୋଡ଼ା, ବିତର୍କିତ ଅପରାହ୍ନ, କ୍ଳାନ୍ତ ପ୍ରଜାପତି, ନନ୍ଦିକାକେଶରୀ ପ୍ରଭୃତି ଉଚ୍ଚମାନର ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ ନାଟ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି।

ଆଲୋଚ୍ୟ 'ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ' ମନୋରଞ୍ଜନଙ୍କ ଏକ ସଫଳ 'One Set Drama'। ଏକ ପ୍ଲାଟଫର୍ମକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏ ନାଟକର ସମଗ୍ର କଥାବସ୍ତୁ ଗତିଶୀଳ। ଏହାର ଚରିତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟ ସୀମିତ। ଟେଲିଗ୍ରାଫିକ୍ ସଂଳାପର ସାର୍ଥକ ପ୍ରୟୋଗ ଏଠି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ। ମଞ୍ଚକୁ ପୁଣି ଦୁଇଟି ଜୋନ୍‌ରେ ବିଭକ୍ତ କରି ନୂତନ ଷ୍ଟେଜ୍ ଟେକ୍‌ନିକ୍ ଖଞ୍ଜି ଦିଆଯାଇଛି। ନାଟକର ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ଏକ ପିତୃମାତୃହୀନ ଯୁବକ, ଯାହାର ନାମ 'ସନାତନ'। ଭଗବତ୍ ଗୀତାର ଦର୍ଶନରେ ସନାତନ ହେଉଛି ଶାଶ୍ୱତ ବା ଚିରନ୍ତନ। ମନୁଷ୍ୟକୁ ଉପନିଷଦରେ ଅମୃତର ସନ୍ତାନ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି। ସେହି ଉପନିଷଦିୟ ଚିନ୍ତାଧାରା ଅନୁଯାୟୀ ଏ ନାଟକର ଶୀର୍ଷକ ହେଉଛି 'ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ରଃ'। ମନେହୁଏ 'Establishment' ବା ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହିଁ ଏ ନାଟକର ପ୍ରଧାନ ସ୍ୱର, ନାଟକର କଥାବସ୍ତୁରେ ତାହା ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜିତ। ତିନୋଟି ଅଙ୍କରେ ବିଭକ୍ତ ନାଟକର ଭାବବସ୍ତୁରେ ମୁଖ୍ୟ ଚରିତ୍ର ରୂପେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ସନାତନ ଏକ ଯାରଜ ସନ୍ତାନ।

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କରେ ସୁଚେତା ସହିତ ତା'ର ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ହେବାପରେ ଯେତେବେଳେ ସୁଚେତା ତାକୁ ନିଜ ଘରକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଛି ସେତେବେଳେ ସନାତନ ସୁଚେତା ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଅସମ୍ମତି ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ସୁଚେତା କହିଛି "ହୋଇପାରେ ଆପଣଙ୍କ ଘରଠାରୁ ଆମ ଘରେ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ କମ୍....ତା'ବୋଲି" କିନ୍ତୁ ସନାତନ କହିଛି ତା'ର ଘର ନାହିଁ, ସେ ଏକ ପରିଚୟ ହୀନ ସନ୍ତାନ। ଏକଥାର ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇଛି ଯେତେବେଳେ ସନାତନ କହୁଛି "କର୍ଣ୍ଣର ଇତିହାସ ଜାଣିଛନ୍ତି ? ଯିଏ ଏକ ଛୋଟ ପାତ୍ରରେ ସୁଅରେ ଭାସି ଭାସି ଲାଗିଥିଲା କେଉଁ ଏକ ଅଜଣା ଘାଟରେ। ମୁଁ କର୍ଣ୍ଣ...ମୁଁ ଯୀଶୁ। ଯୀଶୁ ଯିଏ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ଗୁହାଳର କୁଣ୍ଡ ଭିତରେ। ମୁଁ କୃଷ୍ଣ... ସନାତନ ଯିଏ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ। ବାପା ମା'ର ଇତିହାସ ମୋ ପାଇଁ ଅନ୍ଧକାର ଏଠାରେ ନାଟ୍ୟକାର କୁମାରୀ ମାତାର ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମ ନେଇଥିବା କର୍ଣ୍ଣ, ଘୋଡ଼ାଶାଳରେ ଜନ୍ମ ନେଇଥିବା ଯୀଶୁ ବା ମଥୁରାର ବନ୍ଦୀଶାଳରେ ଜନ୍ମ ନେଇଥିବା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରି ସନାତନର ପରିଚୟ ବାଢ଼ିଛନ୍ତି। ସମାଜର କେଉଁ ଏକ ଅନ୍ଧଗଳିରେ ତାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲା ମା' ସାମାଜିକତାର ଭୟରେ। ଏମିତି କୁନ୍ତୀ ସାମାଜିକ ଭୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ କର୍ଣ୍ଣକୁ ଭସାଇ ଦେଇଥିଲେ ନଦୀଗର୍ଭରେ। ଏଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏଯେ, ମଣିଷ କାଳ କାଳ ଧରି ସାମାଜିକ ଭୟରେ ପୀଡ଼ିତ। ବିଶେଷତଃ, ସନ୍ଦେହ, ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭୟର ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ସାଂପ୍ରତିକ ମଣିଷ କିପରି ଛଟପଟ ହୁଏ, ତାହା ନାଟକର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଛି।

ସୁଚେତା, ବିମଳବାବୁ ଓ ନିର୍ମଳାଙ୍କ କନ୍ୟା। ବିମଳ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ମାତ୍ର ନିର୍ମଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପିକା। ଉଭୟଙ୍କ ଭିତରେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନରେ ଦେଖାଦେଇଛି ସନ୍ଦେହ ଓ ଅବିଶ୍ୱାସ। ଏପରିକି ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବୁଝି ପାରିନାହାନ୍ତି। ବିମଳ ବାବୁ ନିର୍ମଳା କୌଣସି ତରୁଣ ଅଧ୍ୟାପକ ସହ କଥା ହେଲେ ସନ୍ଦେହ କରନ୍ତି। ସେହିପରି ବିମଳ ଘରୁ ବାହାରକୁ ଗଲେ ନିର୍ମଳା ତାଙ୍କର ପିଛା କରନ୍ତି। ସାଂପ୍ରତିକ ସମାଜରେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ ପ୍ରାୟ ସନ୍ଦେହ ଭରା। ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱସ୍ତତାର ଅଭାବ। ବିମଳ ଓ ନିର୍ମଳାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରୁ ଏହା ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜିତ। ପୁନଶ୍ଚ ବିମଳ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ନିର୍ମଳା ଜାଣିବାକୁ ପାଇଛନ୍ତି ଯେ, ଗତକାଲି ସନାତନ ଚୌଧୁରୀ ତାଙ୍କ ଘରେ ଥିଲେ। ସୁଚେତା ଓ ସନାତନର ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଅବଗତ ହୋଇ

ନିର୍ମଳା ଟିକେ ଶଙ୍କିତ ହୋଇଛନ୍ତି। ମାତ୍ର ବିମଳବାବୁ ସନାତନ ଭିତରେ ନିଜକୁ ଦେଖିପାରିଛନ୍ତି। ସେ କହନ୍ତି "ସନାତନଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋର ଯେମିତି ମନେ ହେଲା ମୁଁ ନିଜେ ସନାତନ। ଏହା ଶୁଣି ନିର୍ମଳା କହନ୍ତି, "ଆହା, କ'ଣ ବାଜେ କଥା କହୁଚ!" ଏହି କଥୋପକଥନ ଭିତରେ ବିମଳ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି "ସାରାଜୀବନ ମୁଁ ତୁମକୁ ଏଇ ବାଜେ କଥା କହିଆସିଛି। ଏଇ ବାଜେ କଥା ଭିତରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଆସିଛି; କ'ଣ ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ...ପାରିନି।" ଦାମ୍ପତ୍ୟର ଅବିଶ୍ୱସ୍ତତା, ସନ୍ଦେହ ଓ ପରସ୍ପରର ବୁଝାମଣା ଭିତରେ ଦୂରତା ହିଁ ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କର ମୂଳଦୂଆକୁ ଯେମିତି ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛି। କ୍ରମଶଃ ବିମଳ ଓ ନିର୍ମଳା ଚାଲିଯିବା ପରେ ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମକୁ ଆସିଛନ୍ତି ସନାତନ ଓ ସୁଚେତା। ସେମାନେ ରେଳ ଲାଇନ୍‌ର ସ୍ଲିପର୍ ପରେ ସ୍ଲିପର୍ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ନୂଆ ରାସ୍ତାରେ ଆସିଛନ୍ତି। ସୁଚେତା ଆଗେ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚିଛି। ତେଣୁ ସେ ସନାତନକୁ କହିଛି ତୁମେ ପାରିଲ ନାହିଁ, ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲ। ମାତ୍ର ସନାତନ କହିଛି, ପଛରେ ପଡ଼ି ମଧ ମୁଁ ଜିତି ଯାଇଛି। ବାସ୍ତବରେ ସନାତନ ହିଁ ନୂଆ ବାଟରେ ଯିବା ପାଇଁ ସୁଚେତାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଛି। ସନାତନ ସବୁକିଛି କରିପାରିବ। ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, କଟୁଆଳ ସବୁ ହୋଇପାରିବ। ତା' ପାଖରେ ଶକ୍ତି ଅଛି, ସାହସ ଅଛି, ଦମ୍ଭ ଅଛି। ସେ ସମାଜକୁ ବଦଳେଇ ଦେଇପାରିବ। ସେ ନବୀନ ଯୁଗର ଯୁବଶକ୍ତିର ପ୍ରତୀକ। ଏହି ଅବକାଶରେ ନାଟ୍ୟକାର ଲୋକ ନାଟକର ଉପାଦାନକୁ ସାର୍ଥକ ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। ସନାତନ ପ୍ରଥମେ ଦ୍ୱାରୀ ଓ ପରେ ରାଜା ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିଛି ଏବଂ ସୁଚେତା ମଧ ନାୟିକା ଭୂମିକାରେ ଅଭିନୟ କରିଛି। ସନାତନ ସୁଚେତାକୁ କହିଛି, "ମୁଁ କିନ୍ତୁ କହିଥିଲି ରାସ୍ତାର ସଡ଼କ ବାଟରେ ସମସ୍ତେ ଆସନ୍ତି, ତୁମେ ବି ସବୁଦିନ ଆସିଛ, କିନ୍ତୁ ଆଜି ଚାଲ ଅନ୍ୟ ଏକ ବାଟରେ ଯିବା। ବନ୍ଧୁର କର୍କଶ ନୂଆ ବାଟ, ସେଥିରେ ଆନନ୍ଦ ଅଛି। ସେମାନେ ୱେଟିଂ ରୁମ୍‌ରେ ବସି ଆଳାପ କରିଛନ୍ତି। ସନାତନ ବିମଳ ବାବୁଙ୍କ କଥା କହିଛି। ବିମଳ ବାବୁ ନିଜକୁ ଠିକ୍ ଭାବେ ଦେଖିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ଜମାଟ ବାନ୍ଧି ଯାଇଛି।

ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ସନାତନ ଏ.ଏସ୍.ଏମ୍ ବାବୁଙ୍କ ଜୀବନର କଥା ଅବଗତ ହୋଇଛି। ସେ ବିବାହ କରିଥିଲେ, ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇଛନ୍ତି। ତାଙ୍କର ହୁଏତ ପିଲାଛୁଆ ହୋଇଥାଇପାରେ। ଏକ ଅଦୃଶ୍ୟ Morality ଭୟରେ ସେ ତାହା ଖୋଲି କରି କହିପାରୁନାହାନ୍ତି। ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସୁଚେତା ଜାରିଛି ତା' ବୋଉ ନିର୍ମଳା ଦେବୀ ଷ୍ଟେସନ୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ବାପାଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗରେ ଘରକୁ ଗଲେଣି ସେ ଘରକୁ ଗଲେ କ'ଣ ଭାବିବେ। ତା' ମନରେ ଆସିଲା ଭୟ। ତା' ମନକଥା ଜାଣିପାରି ସନାତନ ପଚାରିଲା ପୁଣି ଭୟ ? କୋଉ ଭୟ ? କାହାର ଭୟ ? ସୁଚେତା କହୁଛି, ବାପାଙ୍କର ଭୟ, ବୋଉର ଭୟ, ସାଇପଡ଼ିଶା ସବୁ, ସମସ୍ତଙ୍କର ଭୟ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟଯେ, କାହ୍ନୁଚରଣଙ୍କ 'ଶାସ୍ତି' ଉପନ୍ୟାସରେ ଧୋବୀ ଯେପରି ସାମାଜିକ ଭୟରେ ସନିଆ ଆଗରେ ନିଜର ମନକଥା କହିପାରିଲା ନାହିଁ, ଠିକ୍ ସେମିତି ସାମାଜିକ କଟକଣାର ଭୟରେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇଛି 'ସୁଚେତା'। ମାତ୍ର ସନାତନ ତା'ର ଆଦର୍ଶରେ ସୁଚେତାକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରି ଦୃଢ଼ ଭାବରେ କହିଛି, "ମୁଁ ସନାତନ, ଶିବ, ଧ୍ୱଂସକାରୀ, ଡେଷ୍ଟ୍ରଏର୍" ପୁନଶ୍ଚ ସେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା ଓ ଏଷ୍ଟାବ୍ଲିଶମେଣ୍ଟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିପ୍ଳବର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇ ଉଦ୍‌ଘୋଷଣା କରିଛି "ମୁଁ ଆସିଛି ତୁମର ତଥାକଥିତ ସଭ୍ୟତା, ତୁମର ମଣିଷଗଢ଼ା ପ୍ରକୃତିକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବାକୁ। ମନ ଭିତରେ ଜମାଟ ବନ୍ଧା ଭୟକୁ ମୁଁ ଆସିଛି ଭାଙ୍ଗି ଚୁର୍‌ମାର୍ କରିଦେବାକୁ। ମଣିଷ ନିଜ ପାଇଁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ଯେଉଁ ନାଗଫାଶ ମୁଁ ଆସିଛି ତାକୁ ଛିନ୍ନ କରିଦେବାକୁ। ମୁକ୍ତିର ନୂଆ ସନନ୍ଦ ଧରି ମୁଁ ଆସିଛି। ମୁଁ ଏକ ନୂଆ ଯୁଗର ସଂକେତ। ମୁଁ ଗତିମାନ ଅଶ୍ୱ, ମୁଁ କାଳବୈଶାଖି, ମୁଁ ମହାକାଳର ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି। ମନର ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ମୁଁ ଧ୍ୱଂସକାରୀ" ସନାତନର ଏହି ସଳାପ ହିଁ ସମଗ୍ର ନାଟକର ମର୍ମବାଣୀ ପରି ମନେହୁଏ। ଏଥିରୁ ଯୁବଶକ୍ତିର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ମାନସିକତାକୁ ପାଠକ ଉପଲବ୍ଧି କରିଥାଏ।

ପ୍ରକୃତିରେ ପ୍ରାଚୀନତାକୁ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯାଇ ନୂଆ ଗଢ଼ି ହୁଏ। ସମସାମୟିକ କାଳରେ ରଚିତ ସଚ୍ଚି ରାଉତରାୟଙ୍କ 'ଝଡ଼' କବିତାରେ ମଧ ଏହି ବାର୍ତ୍ତା ନିହିତ। ଏଇଯେ ଆସୁଛି ଝଡ଼, କର ସଖି ତା'ରେ ନମସ୍କାର ବୋଲି କବି ପୁରାତନକୁ ଭାଙ୍ଗି ଝଡ଼ ମାଧମରେ ନୂତନ ସୃଷ୍ଟିର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି। ଆଲୋଚ୍ୟ ନାଟକରେ ସନାତନ ମଧ ସେହି ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ। ତେଣୁ ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରାର ନିଗଡ଼ରେ ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ସମାଜକୁ, ତା'ର ପରମ୍ପରା ଓ ଚଳଣିକୁ, ତା'ର ସନ୍ଦେହ, ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭୟର ବାତାବରଣକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛି ସଂକଳ୍ପବଦ୍ଧ। ସନାତନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ସୁଚେତା ମଧ ସେଇ ଆଦର୍ଶରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିବାବେଳେ ପ୍ରାଚୀନ ଆଦର୍ଶକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ରଖିଥିବା ପୁରାତନ ପିଢ଼ିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ 'ବିମଳ' ଓ 'ନିର୍ମଳା' ସନାତନର

କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ କେବଳ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି। ସନାତନର ବୈପ୍ଲବିକ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ସେମାନେ ସାମିଲ ହୋଇପାରିନାହାନ୍ତି। ପଚିଶ ବର୍ଷତଳର ଅତୀତ କଥା ଏମାନେ ସ୍ମରଣ କରି ଏମିତି ଏକ ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମରେ କେମିତି ତାଙ୍କର ଦେଖା ହୋଇଥିଲା ତାହା ସ୍ମରଣ କରିଛନ୍ତି। ସାକ୍ଷାତରୁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଓ ଉଭୟଙ୍କ ସମ୍ପର୍କର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ପୁଅଟିଏ। ତାକୁ ହୁଏତ କେଉଁ ଅନାଥ ଆଶ୍ରମରେ ନିର୍ମଳା ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି, ସମାଜର ଭୟରେ। କୁମାରୀ ଝିଅର ସନ୍ତାନକୁ ସମାଜ ଗ୍ରହଣ କରିପାରେନା। ପୁରାଣରେ କୁନ୍ତିଙ୍କର ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା, ନିର୍ମଳାଙ୍କ ଜୀବନରେ ତାହା ହିଁ ଘଟିଛି। ପରେ ନିର୍ମଳା ଓ ବିମଳ ବିବାହ ବନ୍ଧନରେ ଛନ୍ଦି ହୁଅନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ସନ୍ଦେହ। ଆଜି ସନାତନକୁ ଦେଖି ଭାବନ୍ତି ସନାତନ ହୁଏତ ତାଙ୍କ ସନ୍ତାନ ହୋଇପାରେ।

ଅନ୍ୟପଟରେ ଏ.ଏସ୍.ଏମ୍. ବାବୁ ମଧ୍ୟ ସନାତନକୁ ନେଇ ନିଜର ପୁଅ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି। ସେ ବିମଳ ବାବୁଙ୍କୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଜଣାଇ ଦେଇଛନ୍ତି "ମନଟା ସବୁବେଳେ ଗୋଳେଇ ଘାଣ୍ଟି ହୋଇ ରହୁଛି...। ଭାବିଲି, କାଳେ ସେ ଯଦି...ସେ ମୋ ପୁଅ। ସୁଚେତା ଓ ସନାତନ କିନ୍ତୁ ସ୍ଲିପର ପରେ ସ୍ଲିପର୍ ଡେଇଁ ବିମଳା ଓ ନିର୍ମଳା ଯିବାପରେ ନୂତନ ଆନନ୍ଦରେ ଆଗେଇ ଆସିଛନ୍ତି ୱେଟିଂ ରୁମ୍‌କୁ। ସନାତନ ସୁଚେତାକୁ କହିଛି, ଆମେ ଆଗେଇ ଯିବା, ଆମ ପାଇଁ ବାଧା ନାଇଁ, ବନ୍ଧନ ନାଇଁ। ଆମେ ଏଷ୍ଟାବ୍ଲିଶ୍‌ମେଣ୍ଟ୍ ସ୍ୱୀକାର କରୁନା। ଶଙ୍କାହୀନ, ଭୟହୀନ ଆମେ। ଆମେ ଆଗେଇ ଯିବା ଏକା ଏକା। ସବୁ ଧରା ବନ୍ଧାଗତ ଶୃଙ୍ଖଳା, ସବୁ ଧାରଣା, ସବୁ ବାହାରେ ଆମେ। କାରଣ ସେ ସବୁ ମିଛ, ମିଛ, ମିଛ। ବସ୍ତୁତଃ ସନାତନର ଉକ୍ତି ଭିତରେ ଯୁବ ସମାଜର ନିର୍ଭୟତା ଓ ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତାବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ତୀବ୍ର ଆହ୍ୱାନ ସୂଚିତ ହୋଇଛି। ସେ ଏ.ଏସ୍.ଏମ୍ ବାବୁ ଓ ବିମଳ ବାବୁଙ୍କୁ ବାପା ଭାବରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଛି। ସେ ଅତୀତର ଘୁଣଖିଆ/ପୋକଖିଆ ପୃଥିବୀକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଶପଥ ନେଇଛି। ସମାଜର ନୀତି ନିୟମ, ପରମ୍ପରା ସବୁ ପୁରୁଣା ହେଇଗଲାଣି। ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯାଇ ନୂଆ ଗଢ଼ିହେବ। ତାକୁ ନ ଭାଙ୍ଗିଲେ ବଞ୍ଚ ହେବନାହିଁ। ଏପରିକି ସୁଚେତା ଭାଙ୍ଗିବ କାହିଁକି ବୋଲି ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛି ତା'ର ଉତ୍ତରରେ ସନାତନ କହିଛି, "କହିପାରିବ, ମଣିଷ ଯାହା ଚାହେଁ କାହିଁକି ତା' ଜୀବନରେ ପାଇପାରେନା ? କର୍ମ କଲେ ବି କାହିଁକି ଠିକ୍ ଭାବେ ଫଳ ମିଳେନା। କାହିଁକି ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରେ। ଦୁଇରେ ଦୁଇ ମିଶି ଚାରି ହୁଏ କାହିଁକି ? କାହିଁକି ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅଛି, ପୃଥିବୀ ଅଛି ? କାହିଁକି ମଣିଷ ଜନ୍ମ ନିଏ ? କାହିଁକି ସେ କର୍ମ କରେ ?" ଏ ଉକ୍ତି ଭିତରେ ଜଣାଯାଏଯେ, ଏ ସମାଜରେ ସବୁ କାହିଁକିର ଉତ୍ତର ନାହିଁ। ସୁତରାଂ ସନାତନ ସବୁକିଛି ଭାଙ୍ଗିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଛି। ତା'ର ଶକ୍ତି ଅଛି ସେ ଭାଙ୍ଗିବ। ସବୁକୁ ଭାଙ୍ଗିବ। କପ୍, ପ୍ଲେଟ୍, ଚେୟାର ସବୁକିଛି। ଏପରିକି ତା'ର ମୋହକୁ ମଧ୍ୟ। ସେ ଅବଶ ହୋଇପଡ଼ିବନି। ପରିଶେଷରେ ଗତାନୁଗତିକ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରତୀକ ଟ୍ରେଣ୍ଟକୁ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ସନାତନ ଓ ସୁଚେତା ରେଳଧାରଣା ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି। ବେହେରା ଟ୍ରେନ୍ ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଡାକିଛି। ମାତ୍ର ସେମାନେ ରେଳ ଲାଇନ୍ ଆଗରୁ ହଟିନାହାନ୍ତି। ମାଡ଼ି ଯାଇଛି ଟ୍ରେନ୍। ବିମଳ ବାବୁ ନିର୍ଲିପ୍ତ ଭାବରେ କହିଛନ୍ତି, ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନି, କିଛି ହବନି, ସେ ଯେ ସନାତନ। ଗୀତାର ପବିତ୍ର ବାଣୀ "ନୈନଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତି ଶସ୍ତ୍ରାଣି, ନୈନଂ ଦହତି ପାବକ" ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ବିମଳ ବାବୁ ଜଣାଇଦେଲେ, ଯେ ସନାତନ, ସେ ଶାଶ୍ୱତ, ସେ ଅମର। ଗୋଟିଏ ସନାତନର ମୃତ୍ୟୁରେ ହୁଏତ ଅଗଣିତ ସନାତନ ଜନ୍ମନେବେ। ଏ ସଭ୍ୟତାର ପୁରୁଣା ଢାଞ୍ଚା ବଦଳାଇବାକୁ କାଳେ କାଳେ ସନାତନମାନେ ଆସିବେ। ଯୁଗ ବଦଳିବ। ଯୁଗର ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଦଳିବ। ନୂତନ ଚିନ୍ତା, ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନ ଓ ସନ୍ଦେହହୀନ ଭାବେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ସନାତନ ପରି ଯୁବକମାନେ ଆଗେଇ ଆସିବେ। ଏଇ ସତ୍ୟଟି ନାଟକର ଉପସଂହାରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳିତ।

ଉପସଂହାର :

ଅତଏବ 'ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ର' ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଗଢ଼ି ଆସିଥିବା ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜର ଚଳଣି, ପରମ୍ପରା ଭିତରେ ଯେଉଁ ଭୟ, ସନ୍ଦେହ ଓ ଅବିଶ୍ୱାସ ଲାଗି ରହିଛି ତାହାକୁ ଯୁବ ସମାଜ କିପରି ଭାଙ୍ଗିଦେବାକୁ ତତ୍ପର ତାହା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି। ଚିରକାଳ ମଣିଷ ମୁକ୍ତକାମୀ। ସ୍ୱାଧୀନତା ହିଁ ତା'ର ଚିରକାମ୍ୟ। ସେଦିନ ରଷୋ ଯେପରି କହିଥିଲେ "Man is born free, but is everywhere in chains". ଅର୍ଥାତ୍, ମଣିଷ ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଜନ୍ମ ନିଏ, ମାତ୍ର ସମାଜ ତାକୁ ନୀତି ନିୟମର ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ବାନ୍ଧିଦିଏ। ସେଇଠୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ଶକ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନ ଯୁବକମାନେ ବିପ୍ଳବର ଆହ୍ୱାନ ଦିଅନ୍ତି। ଆଲୋଚ୍ୟ ନାଟକର

ସନାତନ ସେହିପରି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଯୁବସମାଜର ସାର୍ଥକ ପ୍ରତିନିଧି; ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ଦାସ, ସର୍ବେଶ୍ୱର - ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ - ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶନ- ୧୯୮୧।

୨. ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡ଼େମୀ - ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ।

୩. ଦାସ, ହେମନ୍ତ କୁମାର - ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶଧାରା - ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ-୨୦୧୨।

୪. ସାହୁ, ଡ. ନାରାୟଣ - ନାଟ୍ୟକାର ମନୋରଞ୍ଜନ ଓ ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ର - ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ବୁକ୍ ଡିଷ୍ଟ୍ରିବ୍ୟୁଟର୍ସ।

୫. ଦାସ, ମନୋରଞ୍ଜନ - ଅମୃତସ୍ୟ ପୁତ୍ର - ନାଳନ୍ଦା, କଟକ- ୧୯୭୪।

୬. ମହାପାତ୍ର, ଡ. ବଭ୍ରୁବାହନ - ସମ୍ପ୍ରତିକ ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ : ବିଚାର ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣ - ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର - ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ-୨୦୨୦।

୭. ସାହୁ, ଡ. ନାରାୟଣ - ସ୍ୱାଧୀନତ୍ତୋର ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ - ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର - ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ- ୨୦୧୭।

୮. ଦାସ, ହେମନ୍ତ କୁମାର - ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଐତିହାସିକ ବିବର୍ତ୍ତନ (ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ) ଏସ୍.ବି. ପବ୍ଲିକେସନ୍, ବିନୋଦବିହାରି, କଟକ- ୨୦୦୬।

❖ ❖ ❖